

ШРНОГОРАЦ.

НЕЂЕЉНИ ПОЛИТИЧКИ ЛИСТ.

БРОЈ 32.

На Цетињу, у Суботу 28. Августа 1871.

ГОДИНА I.

ШРНОГОРАЦ издаје један пут неђељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. н. — За СРБИЈУ год. ф. 7; по год. ф. 3. 50. н.; четврт ф. 1. 75. н. — За све друге земље год. ф. 8; по год. ф. 4; четврт год. ф. 2. — За огласе плаћа се за ред 5 новчића. — Доноси, предлага и све наруџбе шаљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ТЕЛЕГРАМ „ЦРНОГОРЦУ.“

БОТОР, 26. Августа. — Мјесто Госта Војновића кандидати за далматински сабор: Петрановић и Бурковић, изабран владика Петрановић. Живео!

АРБАНАШКИ УСТАНАК.

Ваља нам опет коју проговорити о Арбанији, јер видимо, да нам свијет особиту пажњу поклања догађајима, који се у њој појавише.

У први мах, када се тек незнатно комешање показало у Скадру, дописници странијех повина раструбише, да је пламен устанка обузео већ сву Арбанију. У таквом случају наравно да нијесу могли оставити Црну Гору на миру, па су једни трубили, да Црна Гора потпомаже устанак, шта више, да га је она и изазвала, а други опет, да је Црна Гора ушљед посредовања Аустрије објавила порти да ће остати неутрална. Ова је вијест прешла и у српске листове. Њеки су то просто саопштили, као да би доиста тако у ствари било, а њеки, као „Застава“, са свијем су умјесно одбили та бесмислена нагађања. А бесмислена су доиста. Јер ако устанак нема у Арбанији, онда нашто ту чије посредовања и прогледска неутралност, а ако устанак збиља има, и то са озбиљнијем изгледом, онда опет нема смисла ни посредовања ни тражење неутралности, јер Црна Гора нити би смјела нити би могла за чију год љубав пренебрећи свој народни интерес. Устанак доиста није било. Да се не би дакле мутило наше јавно мишљење неистинитијем гласовима о Арбанији, која је у миру, и о Црној Гори, која за никакве уливе не зна, ако би били на штету њезину, ми смо држали за дужност нашу да објаснимо у чему је ствар, т. ј. да у Арбанији устанак нема и само Скадар да се мало помутно. С овим објашњењем нашојем користили су се сви они листови, којијема је стало до истине.

Но није прошло ни осам дана, а Малисори се побју под Скадром са царскијем низомом. Бој је био жесток. Пало је много мртвијех и рањенијех. Кад смо добили ту вијест, наравно из са свијем поуздана извора, ми смо били тога увјерења, да је сада устанак у Арбанији неизбјежан. У томе нас је подржавала још више та околност, што је од устаха пало 400 мртвијех, међу којијема је било људи из различнијех племена, а ако у Арбанаси и није толико развијена свијест о његовој самосталности, он је познат као неумољиви осветник. И доиста су се одмах послје боја почели прикупљати главари свију племена на договор, али као да је на томе и остало, јер ето од оно доба прође доста, а још никаквијех знакова нема, који би показали, да су се Малисори ријешили да бој продуже. И по томе увиђамо и сами данас, да познати бој на Враку много мањи значај има, него што смо му стављали у изглед у предпрошлом броју нашега листа. Из овога ће сваки вијети, да су новије стране вијести о стању у Арбанији још неистинитије него оне прве. Тако између осталог читаво, датсу се Арбанаси послје боја на Враку још три дана узастопце били с низомом а у ствари послје онога првог сукоба, нијесу се с њиме више није ни сусретали.

Ето то је право стање ствари у Арбанији. Хоће ли се потпуни мир и ред одржати који стварно и није нарушен, него само у духовима, или ће се доиста устанак разгорети, то се данас нијачему не може судити. Колико ствар познајемо рекли би, да је већа могућност за прво.

Но и ако је покрет на томе заостао, и ови досадањи ситни догађаји у Арбанији и страни говор о њима, показали су двоје, што је морало побудити свачију пажњу, па што је вриједно и за будуће прилике знати, а то је: узрок, зашто се устанак није развио досада, и повод, због чега бечко-пештански листови с толиком лармом говоре о „устанку“ у Арбанији.

Што се устанак није развио, узрок је то, што је Арбанасу посебнице тешко бојак бити с низомом, јер овај има добре острагуше и сву опрему а Арбанас још и данас војује са својом старом дугом пушком која је само на очима лијена. Пораз на Враку још му је више задао страха. Но и поред тога он се не би узтезао отпочети бој у својим гудурама, да има само својијех поузданијех вођа, али Арбанија данас тога нема. Што је било на гласу главара, ти су или изгинули, или их је Турска поапсила и прогнала у Азију. И то је може се слободно рећи, главни узрок, што је остало на самоме првоме боју и што се устанак није расламтио по цијелој Арбанији.

А што се сваки покрет у Арбанији с толиком зебњом с једне и с толиком пажњом и жељом с друге стране прати, то се даје најбоље протумачити самијем стањем и положајем Арбаније. Арбанаси има у свако доба десет хиљада сиремнијех за пушку па се они протежу чак у Стару Србију. С устанком у Арбанији скончан је сљедствено и устанак у Старој Србији; па у исто вријеме и у Херцеговини. Какав би положај тада морала заузети Црна Гора и Србија, то је свакоме јасно, а тако исто да би се онда тешко и на томе зауставило и да би можда настала пошљедња трзавица у митавоме склопу турске државе. За то дакле, што се увиђа голема важност и широк опсег устанка арбанашког, говори се толиком пажњом о сваком покрету његовом и за то, што се предвиђа положај Црне Горе у томе случају, непушта се ни она никакво из вида.

О томе ће нас увјерити и у будуће први покрет у Арбанији — ако од овога још што не буде, — али они који га се боји — не убојаше се.

СРПСКА ОМЛАДИНА.

У прошлу неђељу отворена је у Вршцу шеста омладинска скупштина, по сјутра дан била је већ — распуштена, или као што један вршачки телеграм каже „растерана“. Још су врло оскудне вјести које имамо о шестом састанку омладинском, но по овоме што знамо ствар је у овоме: Мађарска влада захтјевала је, да се устав српске уједињене омладине, утврђен на скупштини у В. Бечкереку год. 1869, промјени тако, да чланови омладине могу бити само они, који су држављани угарски. По даљој наредби мађарске владе овогодишња скупштина имала се прије свега изјаснити: пристаје ли на то ограничење, јер у противном случају закраћује јој се сваки даљи рад. Очеvidно је, да омладинска српска искупљена у Вршцу, није могла пристати на то мађарско ограничење, јер би она онда из свога кола искључила браћу из Србије, Црне

Горе и из другијех српскијех земаља — престала би дакле бити уједињена омладинска српска, и по томе морала би се одрећи своје главне сврхе — уједињења народности. Према томе ми се нијесмо ни за један часак сумњали, да омладинска скупштина у Вршцу неће учинити оно, што јој је једино могућно у томе случају с обзиром на достојанство и поглавити задатак свој, т. ј. ми смо били увјерени да ће се, разићи.

И разишла се. Како и на који начин, и јели ма какав закључак донесен на скупштини, или су по разлазу скупштине браћа међу собом ухватила ријеч и тврду вјеру с погледом на одсадањи рад — то још незнамо. На сваки начин сада ће настати договор и јавни разговор шта да се ради. Од наши народни самостални листови очекујемо ријеч о томе, а и сами смо наумили озбиљно проговорити о будућем раду наше омладине. И до сада је омладинска имада велики значај у народу нашем, а од данас може бити тај значај много већи и пресуднији.

Ми ћемо наше мисли изложити доцније, а сада папријед пуштамо један чланак из „Заставе“, од човјека (ако погађамо) у нашем народу опште поштована и много заслужна. Из истог чланка познаће читаоци ток мисли и радње омладинске, једно, а друго разумјеће боље и нас, кад будемо говорили о задатку омладине од данас. Ево тога чланка:

Омладинска је српска с ове стране Саве старија од покрета за „народност“, ако под тим више што разумемо, него само покрет на књижевном, просветном пољу од Доситеја и Караџића овамо. Омладинска српска управо је поврела у оностраном србству мисао за народност и на политичком пољу. Од године 1840. млади Срби намерно и преимућно полазаху Пожун, куда их не само слободан дух предавања на еванђеличној лицеји, и далеко чувен глас тамошњих професора, него и друштвени ђачки живот вукоше. Онда Срби по примеру Словака установише ђачко књижевно друштво, и млади, али већ онда чувени Словак Штур, распаљиваше у њима искре српског родољубља до пламена свеславенске узјамности и солидарности. Кад год су српски ђаци из Пожуна о феријама кућама долазили, то је био „догађај“ не само за друштвени, него и у опште за народни живот Срба особито у Новом Саду. Тим поводом још пре год. 1848 и у свезу ступила. Задатак је тим друштвима с почетка истина био вежбање млади Срба у свом књижевном језику, упознање књижевности, историје народне, и живота народног, као и у опште међусобна измена родољубиви мисли, јер Срби на вишим школама нису имали катедре за свој језик и своју књижевност, још мање су имали учитеља, који би их са историјом и животом свога и сроднога народа упознавали, те су тако сами на себе упућени били — али из ове духовне свести и свезе, развијала се у омладини српској свест и свеза политична у тој мјери, да се може рећи, да је год. 1848 ондашња омладинска српска ако и не покрет произвела, који је општи у Јевропи био, али му у оностраном Србству онај правац дала, који је исти год. 1848 с почетка узео. Да се на вел. четвртак 1848 у Новом Саду забључило, да се онако масом иде у Карловце, и од митрополита Рајачића сазив мајске скупштине иште, којом је „коцка бачена“ била — то је дело ондашње у Новом Саду са свију страна по уговореном плану скупљене омладине српске.

Идући десетак година претајала се омладинска српска, као што се и све друго у читавој Јевропи претајало.

После године 1861. почиње опет нов живот. Млади Срби на наукама у Бечу, Пешти и т. д. почеше опет оснивати друштва подобна онима, која су до 1848 године постојала.

Године 1866 покрене бечко друштво „Зора“,

мисао, да сва србска друштва у заједничку и то таку свезу ступе, да се сваке године у одређеном месту у Српству саставу. То је повод дало првој омладинској скупштини год. 1866. у Новом Саду. Ми смо већ онда у пријатељским круговима двоје наглашавали: прво, да се круг омладине србске ограничи на Србе, који одиста и по самим годинама и положају свом у омладину спадају; друго да се не избегава ни сам политичан значај, него да омладинска скупштина у круг своји расправа узме ако се не би дало текућа, ово начелна обшта питања политична. У колико се сећамо, онда још није било мисли о формалном устројству уједињене омладине као друштва, него су годишњи састанци хтели бити слободни зборови (митинзи) свију посебни друштва србски, као и поједини Србаља, где би се годишње мисли измењале, извештај о прошлој и правац идућој радњи у виду одлука давао. Но како у Угарској нити је било, нити је на свет излазио закон о слободном удружењу, и слободним састанцима, то се с политичне стране покаже потреба, да се штатути направе, и да од слободних састанака поставу одређене годишње скупштине. Још је и друга скупштина у Биограду била безштатутна, која је одлуке доносила. Како су после катастрофе у Биограду штатути све већа од стране власти журени, то је трећа Бечкеречка скупштина донела штатуте, који уг. влади на потврђење поднесени буду.

Четврта Вел. Квиндска скупштина бавила се поглавито двема стварима: прво, она је основала органе омладинске, „Младу Србадију,“ и т. д. друго, она је разграђавала строј омладинског друштва, правски одсеке, и то како унутрашње одсеке, који су саставни део омладинске скупштине, тако и спољашње, који су самосталне друштвине, и са скупштином више само именованом омладинским скупштинама.

Пета скупштина у Новом Саду бави се ближим означањем, како правца омладинског, тако и програма омладински органа.

Србска омладина има своју организацију, своја начела, своју цел, но што се досад онако не развија и не напредује, као што сваки родољуб србски жели, томе су криве мане, које строја, које другог којечегача.

Ми смо већ напоменули ману у строју, да сви Срби без разлике чланови омладине србске бити могу. Ма како ми идеалисали, и за разлику међу временитијим и млађим, или боље да речемо међу целим народом, и једним, према најживахијим органом народа, омладином, постављали не године, него дух, срце, одушевљење, разлика се не да превидити. Да се та разлика изједначи, узело се поред назива „омладине“ такође и назив „младо Србство,“ но ово би ту разлику пре онда изједначити могло, кад би друштво збила и изључиво политично било. па и то би било само подражавања назива „Младе Италије,“ „Младе Немачке“ и т. д. Друштво омладине србске ваљало би да по самим годинама представља младо поколење србско, које се увек понавља, и које се тек тако у струји непрестаног напредовања чисто и без многе, или жестоке борбе у својој средини одржати може. Омладина ваља да је непрестано текућа струја народа, где све нови и нови таласи придолазе, и отику, не заостајући за валовима који о обалу практичног живота бију. И на просветном, и политичном и сваком народном пољу омладина треба да је покретач напредни мисли, снага, која напред тера; кад као аван кад артиљерија или резерва народа, а увек контрола старијем или средњем колену, које је на површини јавног живота. Кад се пак то све измеша, онда се добије од двога једно: или непрестана борба у самом друштву између млађи и старији, и по следоватеља ових старији и они млађи, или бар колебање између ти стихија, ма и у виду непрестаног „примирја.“ Старији могу да увуку млађе у своје, било личне, било политичне разлике и распри; млађи да би то избегли, или да и сам вид повлађивања одклоне старијим, могу да важност своју у том траже, да на реч и разлоге старији само за то не пазе, што су они старији, и што као такви или јесу, или могу бити на пољу практичног јавног живота помешани у страначке ствари, или што их когод држи за неке „ауторитете.“

Природа људска и не да се напоследку као хаљина свући, Млађи воле своје колу, а одтуда за старије многе неприлике извиру, особито кад су међу млађима ређе посејани, и кад скупштина одиста поред свег широког појма „омладинства“ ипак тип омладинства по годинама на себи има.

Из тог међусобног зазора изиђе често или да млађи предложе старији унапред неким не-

повењом или ревењем предусретну: или да се старији, да се томе не изложи, или да и сам вид каквог моралног надмашаја избегну, од акцивног учешћа уздржавају. Напоследку како је ту и одговорност измешана, то једни на друге сваљујући је, извлаче се обоје испод одговорности.

Томе би се доскочило, да се одлуком изрече: да поред редовни има и подпомажући чланова, који последњи могу само објашњавајући глас у скупштини имати без иницијативе. Онда би се знало, шта је чисто омладинско мишљење, и то би онима, који у том духу и правцу раде, за моралну подпору, наслон, а често и за корективу, или контролу служило, а да се не би могло рећи, да су они то омладинско мишљење измајсторисали, или да су му „популарности“ ради проста оруђа.

Друга је мана, што је поремећена природа омладинске скупштине. Скупштина би требовала да је скуп свију поједини, засебни друштвине, свију они струка, које спадају у задатак и круг омладинске радње, тако да главно остају те засебне друштвине, и да члан како омладине, тако и по особ омладинске скупштине може бити само онај, који је члан засебни друштвине. Онда би и одговорност за прекогодишњи рад у тим разним струкама као у јавном животу тако и у дотичним органима омладинским лежала на тим појединим друштвима; сад је пак како омладине, тако и њена скупштина тако рећи „атомисана,“ и „уједињено-разједињена,“ и одговорност лежи на самом годишњем одбору, који сам не може много, и истина на свима члановима али појединце, т. ј. на никоме, јер преко године нема и не може на тај начин бити ни потстицања, ни надицења, ни контроле. Ево од како је годишњи омладински скупштина рад поједини омладински друштвине у Бечу, Нешти, и т. д. претаја се, и нема му ни у скупштинама, ни у омладинским органима ни трага ни гласа; свако се то ослања на годишњи одбор омладински. Ко заври т. пр. у оно друштво, које је прво дало повода „омладинској заједници“ — у бечко, видиће ту место једног више друштва, од ког једно за друго славо мари; ту је између медицинара и правника, између обоји и трговаца, између свију с „ове и оне стране“ већа провала, него што је уг. влада хоће у штатути да направи. То је све за то, што су ова друштва престала бити саставни делови омладинске скупштине, и не стоје под судом јавности. (Свршиће се.)

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

„Народ“ пише о претстојећој московској изложби ово:

„Русија је држава — Русија је царевина најогромнија и по земљама и по народима, које у себи садржи. Русија је као така словенска држава, па тим најпре треба сваки Словен, да се њоме дичи. Русија је и по цео свет, целу Јевропу тако исто ваљна. Али ето пре 1867. године, пре етнографске московске изложбе Русија ни издалека тако осталом свету не изгледаше. Но у пркос ваља онда етнографска московска изложба 1867. године новом ружном зором по сјајну будућност Русије оставану, новим сунцем целокупног огромног уједињења свесловенског органу. — Етнографска московска изложба руска од 1867. године по Русију од неизмерне моралне користи беше.

Етнографска московска изложба за то и ули у првој линији у све своје од најмањег до највећег, од најнезнатијег до најзнатијег, од најсиромашнијег до најбогатијег жиља и поданика свом закопавану, али још живу бујну мисао — снажну самосвест свеславенску.

Московска та изложба рашишти и осветли већа појам о грдним димеријама, о неизказаном простору руске државе и земаљске силе њезине, — изнесе даље осталом свету ка сунце чист појам о још живој новој снази свесловенства.

Московска изложба од 1867. године изнесе управо чист израз свесловенских стихија — да јоштер дух словенскије ђедова живи, да савлађује најживљом моћи сва голема напредовања и развитке човечанства, да живе и да ће и у најцивилизованог Јевропи на вјекове живети.

Ал та московска етнографска изложба имаде само за цел више идеалне интересе покретати, — јединство унутарњег духовног развитка свих словенских племена. — А шта још остаде?

Остаде онда само изложба, која је тако рећи ка пола значаја, важности и снаге прве етнографске изложбе и која свакако на брзо следе-

вати мораде и којој би највише цел била: практични интереси свијех словенских народа.

Ал руска се народњачка странка постара такође, да ето у кратком времену после прве етнографске московске изложбе од 1867. године и олет московску изложбу од такве цели и од таког заманаја за 1872. годину у Москви приреди. —

Та ће изложба сад да покаже у колико су сви различни словенски народи према отступајућим често готово противусловљивим условима културним такође и на пољу обрта и знањственог живота извесне подобне резултате достигли, опће словенског сродног карактера показали. По огромнијем припремама што се у Москви чине морала би та московска изложба као нека врста микрокосма свих словенских уметности и послова, нека врста вавричког емпиријума свесловенског бити. Влада руска и народ руски оће свету да покажу, што је све велика словенска држава на истоку кадра учинити. Влада руска и народ руски оће тим и опет све словенске народе већа к себи да привуку. Најдешњи вртови у Кремљу, велика отворена места и широки друмови уступљени су одбору на расположбње; а још ће се сигурно бржије комуникација ради жељезницом спојити. Колосална здања, која ће за изложбу служити остаће споменици турске архитектонике сва Русија да ради на тој новој изложби. Изложба се дели на 13. секција, свакој секцији омет на челу један пододбор има. Све што год Русија у природном блага, производима, уметностима и индустрији најинтересантијег има, све ће то она свету на видик да изнесе. — Јевропу, Азију, па чак и један део Америке ту ће гледалачки свет имати да промотри — и то све у у збијеним масама, у колосалним димензијама. Тек ће онда остала Јеврона моћи да се увери, шта је велика славенска Русија, шта ће у будуће да буде, и шта у току кратког времена бити мора. Свакако ће неизмерне награде да добију аустријски, ваиме чешки и моравски фабриканти, ако к тој најзнаменитијој изложби два највећа дела свега што допринесу.

„Словенски Народ“ нише ово о жељама словачким:

„Шта наш народ захтева, то влада зна. Прво и главно захтевање уведеш је нашега језика у сав јавни живот код нас и за нас Словенце, Њемци међу нама нека не подносе нити од нас нити од владе какве кривде. Што они сами за се хоће да имају, на вољу им. Што влада хоће за њих да чини, ми ћемо подупирати. Само нас нека пусти, да своје негујемо, нека нам да наше, нека нам пенемеће туђе. Јер што нам туђе, њемачко треба, то ћемо потражити и узети сами. А у вишем и нижем, у званијама и школама морамо искати свој језик, као прво поручанство против однарођивања, против душевног кварења нашега народа уједињење Словенца т. ј. административно уједињење свега народа нашега захтевање је, од кога ми Словенци никад неможемо одустати. Нетражимо никакву нову државу, никакво краљевство, ништа неаустријско, никакву државу у држави, него то што нам се као неопходно потребно чини, да би се дела нашега народа изтрнула из туђа господарства, да би смо били господари у својој кући, од тога искања никад несемо одустати. За то би пагубна политика била, која би са свим дучила крајске Словенце од штајарских, горичке од крајских и т. д. Људи, који ће имати реч, нека говоре у име свега народа нашега и за сав народ. Што је Чесима њихово историјско државно право, то мора нама бити у народном природном праву основано искање владинога признања целокупности и јединства словеначкога народа. Незнамо, какви су са Чесима договори. Но колико смо Чехе гледали у боју последњих година, колико нам је познат карактер чешких вођа, можемо узети, да су добили јемство, да ће им се признати државно право. Они су то признање искали, да пеби своју будућност изиграли, да би за сваки случај имали закон, да неби сами себи начинили опасан прецеденс. Радијмо и ми тако, незаборављајмо старања за будућност народну — па не дајмо се!“

„Угарски Лојд“ доноси опет једно писмо Орешковића, којим објашњаје своје прво писмо ушљед приједоба различнијех новина:

Најприје вели: Пошто под апсолутном војничком владом небеше никог, који би заступао граничарски народ, и пошто је он прилике имао да свој глас за народ подигне — то је покушао понајпре у Бечу. Транслитавска влада је у оно доба требала Орешковића, а овај је као реванш за своје услуге искао, да се граница слободно

изјави о судбини, који жели да има у овој монархији.

„Ја сам с моје стране лојално поступао — нише Орешковић — ја сам бечку владу задовољно, по она међутим предаде границу Мађарској, премда ми је обећала, да ће граници прилике дати, нек сама о својој судбини реши. Мене дакле преварише; по то ме није разљутило нити ивичнадило, јер знам, да је Беч народе увек варао.“

После тога чекао је Орешковић на згоднију прилику, и она је дошла; мађарска влада требаше Орешковића.

„Гроф Андраши — вели даље Орешковић — изјавио је своје жеље, а ја му представих моје жеље. По том сам приликом већ паметнији био; испуњење његових захтева беше предамном услов испуњења мојих захтева.“

У чему се састајале моје жеље, то сам у мом отвореном писму од чести разложио, а у чему жеље министра-предсједника, то нећу сад да изнашам на среду, а и у будуће тешко да ћу то чинити, јер та ствар није само моја тајна, него је такве природе, да се на дипломатском језику државном тајном возе. Сад, без да би кога или саму ствар компромитирао, могу само толико рећи, да сам ја од стране Србије инстурвиран био, да грофу Андраши изјавим, да ће Србија у њему и у његовој политици само онда подпуног поверења имати, кад види задовољену Хрватску, т. ј. Троједну краљевину. Пре свега беше о том реч, да се Хрватска, односно Троједна краљевина са границом задовољни.

„Јесам ли ја тада имао каквог пуномоћства од стране Хрватске, или не, то неспада овамо; ја знам најбоље, јесам ли, и у колико сам имао право, да у име Хрватске говорим, а кога се тиче, тај зна, да сам ја сведочанство у рукама имао, кога се пак не тиче, тај нек говори, шта хоће, мене неће алтерирати, него ће само показати, да није заслужио, да учествује у преговорима. У осталом нит сам ја, нит гр. Андраши данашњи политичари; ми смо знали, на што смо се обвезали, и на што нам је било слободно обвезати се.“

„У мом се отвореном писму вели, да смо се ми споразумели у нечем; шта смо се споразумели, то паравно осим оне тачке о граничарским шумама писам у мом отвореном писму рекао, јер сам држао, да то није нужно, пошто целу ствар, наиме моје преговоре као и њихов резултат сваки уважавајући Хрват, свака партија познате. Раух и његова партија знали су, да ја против њих радим, Рауху то није била тајна, да сам ја све био употребио, само да се он удвоји, он је знао и за оне резултате, које сам ја у погледу његовог одуста понудио.“

„Војничка партија знала је добро, како сам настојавао, да се граница ослободи од апсолутне владе, и да јој се допушта, нек законитим путем сама својом судбином управља.“

„Ја сам се отворено саветовао са најважнијим члановима свију партија — продужује Орешковић — казао сам им отворено моје мњење, и за то држим, да сам уштедио себи труд, да модус мога споразумења са Андрашијем овде посебце разлажем. Но пошто су гдекоји листови из мојих редака више читали, нег што се у њима заиста садржава, приморан сам овде нека разјашњења дати.“

„Ја сам се у погледу границе у мом отвореном писму јасно изразио, и ту је дакле свака лажна консеквенција немогућа; што се тиче осталих тачака нашег споразумења гр. Андраши је дао своју реч, да ујединењу троједне краљевине неће сметати, него да ће то, у колико се са његовим положајем слаже потпомагати и подупирати. На моју жељу, да се граница одма и одједаред споји са својом материнском земљом, а не, као што се међу Бечом и Пештом већ утврдило, појединце, Андраши је обећао, да ће за тим ићи, да се граница, ако она сама буде желела спојене са Хрватском, одма и одједаред споји са својом материнском земљом.“

Ту примећује Орешковић, како разумева он то спојене, он немисли дезорганизацију или као што се каже, разорување границе.

„У погледу Далмације — вели даље Орешковић — обвезао се Андраши, да ће жеље хрватског сабора, у случају, ако би овај спојене жељно и у том се смислу изјаснио, код круне заступати и за тим ићи, шта више тврдо настојати, да се то спојене произведе. Што се тиче ревизије хрватско-мађарског изравњања: гроф Андраши је дао реч, да ће се у ту ревизију споразумети, и да ће је заступати не само на сабору, него и код круне, ако је хрватски сабор законитим путем буде захтевао. Овим поједин-

стима хтедох пропратити моје писмо, да би свака даља лажна тумачења предупредио.“

„До границе стоји — завршује Орешковић — да иште спојене са својом материнском земљом, од хрватског и далматинског сабора зависи, да спојене одлучи, а од хрватског сабора, да ревизију нагодбе жури.“

Мађарске новине позивају Андрашија, да се један пут изјасни о овој ствари, но он још ћути.

ДОПИСИ.

ВРШАЦ, 17. Августа. — До сада сте већ зацијело чули, да је омладинска скупштина отворена и распуштена. Узрок је томе брзом разлазу, што мађарска влада није хтјела потврдити омладински устав онако, како јој је поднесен, него га је ограничила тако, да чланови омладине могу бити само Срби из Угарске, на што, паравно, омладинска скупштина никако није могла пристати.

Надам се, да ћете о цијеломе догађају и раду омладинском добити опширнија извјештај ових дана, а сада ћу вам у кратко само казати како је ствар текла.

Сви гости бјеху лијепо дочекани од честитих Вршчана на самој жељезници, одатле одпращени и пошамјештани у гостољубивијем кућама. Народа са стране бјеше доста, а и омладина се у лијепом броју скупила. Међу осталијима био је: Др Лаза Костић, Гига Гершић, Тона Хаџић, др Бранко Стефановић, капетан Ђоко Влајковић, Мишо Димитријевић, Милан Кујунџић, Љубомир Каљевић, др Милан Јовановић, архимандрит Пелагић, и др.

У нећељу било је најприје призивање св. духа, а за тијем се отишло у арену, где је скупштина отворена.

Др Лаза Костић као предсједник год. одбора отвори скупштину и по томе приступи се конституисању. Скупштина једногласно извие за предсједника црногорског војводу госп. Маша Врбицу. Пошто се дуготрајући узамци „живио!“ утишаше, захвали се војвода Врбица на тој части и повјерењу и тако буде изабран за предсједника архимандрит Пелагић, а за подпредсједника Мишо Димитријевић.

Одмах за тијем приступило се вијећу о наредби мађарске владе тичуће се промјене устава.

Духови су били јако раздражени, јер се већ и прије скупштине рашчуло, шта је наумила мађарска влада. Због тога је било много жестоких бесједа против мађарске владе, која свакојакне сметње ставља развијању и напредовању српског народа. На то је устао владин комесар и опомену скупштину да не напада мађарску владу, јер није она толико крива, што устав није потврђен.

(Овђе наводи дописник ријечи комесарове, које означају правог кривца, по ми их испуштамо, да нам се не би са извјесне стране пребацило, да хоћемо раздор. Ако се потврде и с друге стране нећемо моћи пропустити, да ствар не споменемо. У.)

Било је више предлога, шта да се ради. Тако Владимир Јовановић из Србије изашао је с предлогом, да се још један пут моли влада мађарска, да попусти и да у цијелости потврди устав, а ако мађ. влада не би хтјела то учинити, да се онда скупштина обрати на српску владу у Биограду, да га она потврди. Огромном већином гласова ријешено је на против: да скупштина са свијем одбија понуду министарства и да остаје при својој првобитној редакцији, а годишњи одбор међутијем да има да потражи слободна земљишта, где ће омладина поћи да ради без препреке и у правцу којијем је ишла и до сада.

За предлог Владимира Јовановића гласали су само шесторица.

У вече је била сјајна бакљада црногорског војводи г. Маши Врбици, који се на поздраву уз дуготрајне узвије братски захвално, рекав да му је мило, што ће моћи браћи казати, како Војвођани и остала браћа Срби силно љубе и осјећају према Црној Гори, а уједно их увјерава, да и Црногорци тако што дишу према њима.

При поласку испратили су војводу Врбицу сва омладина и грађани Вршачки. „Живно војвода! Живила Црна Гора!“ — орло се свуда.

Толико за сада на брзу руку.

ЗАГРЕБ, 17. Августа. — Прва хрватска учитељска скупштина свршена је. На њој је било преко 900 учитеља из разни славенски крајева. Чеха је било до 120 а било је још

Словенаца, Срба из Црне Горе, Бачке, Баната и Српјема, и из Србије и један Пољак.

У првој сједници учињен је одмах избор пресједништва и тајника, затим су гдје која браћа поздравили скупштину и онда се прешло на расправљање појединих питања. Сједница је у два сата по подне закључена. Тога истога дана у 6 сахата по подне држао је говор Др. Дежман о теми: „Школа према здрављу.“ У 8 сахата држана је представа у част првој хрватској учитељској скупштини.

Срби се нису пуштали у разлагања, јер се примјетило, да се иде за тијем, да скупштина не изгуби тип чисто хрватски. (!?)

Други дан т. ј. 24. при отварању сједнице изаше на говорницу црногорски учитељ г. Гавро Пешић, којег је цијела скупштина а особито браћа Чеси са бурним живим предусрели. Исти је скупштину од привике овим ријечма поздравио: „Свијетли Кнез и Господар Црне Горе као велики пријатељ народне просвете, послао нас је у средину вашу, да се с вама упознамо и споразумијемо, како би у будуће заједничком снагом на пољу просјере радити, и народне наше школе унапредити могли.“

„Драга браћо! Свима вама познат ће бити тешки положај Црне Горе, у коме се она вјековима, и све до пошљедних година налазаше; једнако се била и борила за крст часни и слободу златну. Црногорцу до скоро није књига ни на ум падала; његова је једина брига била та, сачувати част земље, слободу и независност и част имена свога. Њему је онда књига била оштри мач и љута кубурлија. Он се вјековима борио против силе отоманске, против оних људи и народа, којима је једина задаћа била, Црну Гору уништити, а Црногорца заробити да му служи и робује.“

„У тим је провађао србин Црногорац живот свој све до скоро.“

„До пре неколико година стајала је Црна Гора у погледу просвете у назадном стању. Но од Граховске битке, од кад се помрачи слава отоманска, од кад припознаде Турчин да је србин Црногорац непобједим, — настаде и у Црној Гори нов живот, нов вијек; од тога доба поче и Црногорац о себи и будућности својој озбиљније мислити, и од тог се доба чује и по Црној Гори школско звонце.“

„Истина да данашње школе наше не могу никако са оним школама равнати, у којима се већ од више времена ради; наша се школа налази још у дјетинском повоју, и тек се развијати почела.“

„Но као што Црногорац ни једном народу до данас у јунаштву уступио није, неће заиста ни у школи; шта више трудиће се да оно продагубљено што пре надокнади.“

„Тај србин Црногорац који се од скоро књижи учити започео шаље вам преко нас искрен поздрав, желећи да вам племенито подухвене обилатим плодом уроди, како би и на славенском небу звијезда просвете и слободе васјала без које се народ срећним назвати не може; и која се у данашњем вијеку не с мачем него знањем извојевати даје.“

„Живила слога и слобода наша, живило славенство!“ Говор је био пропраћен из хиљаду гласа са многобројним „живила браћа Црногорци!“ Затим се одма прешло на дневни рад.

У два сахата по подне даван је банкет у Максимиру изван града. Банкет је био најпростије уређен, по ипак весело проведен.

25. држана је пошљедна сједница, а по подне држана је на Јелачићевој пијаци продукована ватрогаснога друштва, која је с великом вјештином довршена.

Сјутри дан изашло је преко 400 учитеља у варош Крижевац да виде тамошњу економску школу. Гости су врло лијепо дочекани били, а у заводу је нађен најбољи ред. Пред вече кревнуше се гости натраг пут Загребу. На самој станици при расстанку било је више здравица, којом је приликом и учитељ црногорски г. Пешић Крижевачком грађанству с таким одушевљењем неколико ријечи изговорио, да му је говор његов са дуготрајним „живила браћа Црногорци!“ — пропраћен био. Друштво се у највећем задовољству натраг повратило.

Сјутра дан се многи а готово сви странци својим домовима развиђоше. На пошљедку морам рећи, да су Загребчани лијепо примили своје госте и да су особито црногорски учитељи братски дочекани. Дај боже да наша узајамна љубав и слога све то боље јача, јер сваки засебице, ма колико се испињали, слабији је.

Толико вам могу за сад са прага хрватске учитељске скупштине јавити. Закључке скуп-

штиске наћи ће те у новинама. Они су примљени са малом измјеном сви онако, како их је одбор припреmio.

У КОТОРУ 24. Августа. — Управо ваља да кажемо, да нас гони нека зла талија, па да управо с ње губимо млађарију и људе што су нам на дјек и на понос. Има неколико година да нам одлазе кад један кад други, па смо ево и ове године изгубили једнога што нас је својим одласком јако ожалостио.

Вриједи наш Ристо Милић у сриједу прошасту одавђе креле пут Цариграда оставивши пријатеље и рођаке своје. Залуду бијаше свако наговарање, све молабе, он чврст остаде у свому предузећу. Свакому је да жали његов одлазак, али особито мјестному Друштву „Јединству.“ Он га је уредио, он га је водио, он га је свуда и пред сваким храбро и јуначки бранио, он зањ жртвоваше знање, рад и новац свој. Да небијаше Милића неби било „Јединство“ никада преузело јавно поље, оно поље на коме се просвета народна најбоље шири. Нема овђе никаква увеличавања јер знам да је „Јединство“ у обштем свому Збору одлучило да Милићу пошље захвални Диплом, да му је Диплом послао и да се у Дипломи најбоље о њему каже.

Па ко може о врједности његовој двојити? За њим сваки овђе искрено жали, а и жали ће га док се год у нас неповрати. Хтјели су пријатељи да му љубав и при одласку изкажу, па зато петорица пошоме да га паробродом прате до у Будву. У Будви га као и у Новоме други пријатељи дочекаше. Жалостан, у истину бијаше растанак. Неда се Србину него на тешку муку оставити рођаке, пријатеље и мили свој завичај, а неда му се без жалости ни раставити се од ваљаног брата.

У нећељу му је Друштво сијевало у здравље Летурђију. Живно нам здраво, па ако и далеко, знамо да ће ваљек бити на поштење пријатељима, роду и отачаству свому. А пријатељи његови овђе нека сљеде правац којим је он ударио, нека се његовога сајвета држе, па ће њему и роду изказати највећу љубав. (И ако је овај допис чисто личан, саопштавамо га, јер смо увјерени, да је у њему искрено изражено пријатељско осјећање честити Которана према своме врједном суграђанину г. Ристи Милићу, којег је неодољива жеља одвела у свијет. Ми му желимо срећу на путу и срећан повратак у домовину. У.)

Из ЗЕТЕ, 20. Августа. — Пошљедњи пут писао сам вам из Спужа и јавно сам вам, како је на овамошњи народ дјествовао пораз Арбанаса под Скадром, о којима сада више ништа нечујемо. Главари турски умјели су склонити народ, да се непротиви царској наредби, па тако се ево и збило. На заповијед царску сви су Турци Подгоричани примили пушке и њима је сада заповјеђено од Миралај-бега, да сједе на све куле око граница Црногорских. Сваки уписани војник има да на оку хљеба и 80 гроша на мјесец. Сву ову наредбу Турци примише и непротивише јој се, али на молбу Миралај бега, да узму и низамске хаљине, не хтједоше пристати. Но Миралај бег, и ако их је испрва молио, као да немисли од своје намјере одустати него и силу употребити, јер им је дао осам дана да се промисле и онда кажу, хоће ли примити хаљине.

Низам, који је сједио под шаторе на ливаде, пријешао је у Веље брдо, да ради и надгледа народ, који ради на кулу у Брдо, ће ова Зета и околина на измјену приносити потребне материјале за грађу. Који коња немају морају плаћати и на измет царев работати.

Од како је варошанима одузето оружје, те несмије нико ништа за појас носити, не смје ни други нико са оружјем у Подгорицу улазити, него сваки мора за оружје узети биљет, па онда без оружја у بازار ходити.

Због многијех промјена, које се амо предузимају, долази дамас из Скадра Мутесариф-паша. Сав народ изићи ће пред њега да га дочека. То се чини све због тога, да се народ застраши и одврати од немира у Арбанији.

О нашијем домаћијем стварима пијесам вам одавна ништа писао, али сада не могу већ пропустити. На велику жалост нашу догодила се у нашој подгоричкој општини неслога, што нам јако шкоди. Наши старатељи који би били ладри нешто учинити и користити народу, међусобом се завадише, па због тога и општин-

ске ствари пропадају. Тако на примјер повци, што их има наша општина, раздани су њекијема, али тако да никакве добити недовоносе, а могло би се тако уредити, да се помогне и општини и онима, који новаца узимају. Од како је наша православна општина изгубила своја два родољуба Филипа Лајновића и Петра Гвозденовића, све нам ствари иду натрашке, па и сама општина губи ону важност, коју је прије имала. Ово је велико зло наше, и ми га износимо на јавност, не би ли му се дијека нашло.

(Ако се добро сјесмо, ми смо већ један пут опоменули нашу браћу у Подгорици на љубав и заједнички рад. Ако је овако као што наш дописник каже, а ми му вјерујемо, онда је жалосно и ми их и опет молимо, да се не завађају међу собом. Доста вам је турскога ига, зар да се још сами међусобно сатирете? Избранијем старатељима треба да је општинско добро на срцу, ако не више, а оно исто као и њихово само. Дијена је ствар народно повјерење, али рђаве пошљедице има, када се проневјери. Желимо а и надамо се, да нам више неће такве жалбе долазити. У.)

ЦЕТИЊЕ, 27. Августа. — На мали Госпођин-дан, приликом свечаног крштења нашљедника Њ. Св. кнеза Николе, биће у вече Беседа, коју спрема которско цјевачко друштво „Јединство.“ Распоред је овај:

1. „Народна црногорска химна,“ од Ј. Сундечића, пјевање, сложио друштвени учитељ А. Шуц. 2. Говор. 3. „Црногорски нашљедник,“ посветни марш, од А. Шуца. 4. „Црна Гора,“ од Р. Милића, пјевање са спроводом музике, сложио А. Шуц. 5. „Грахов-лаз“ од Ст. Кафанског, декламирација. 6. „Даворија у опери,“ (Ебрео) од Аполонија. 7. „Устај рајо,“ од Ј. Сундечића, па пјевање уредио Ш. Огњеновић. 8. „Марсељеза“ француски марш. 9. „Наше народно ускрснуће“ од Р. Милића, у пјевању са спроводом музике, удесио А. Шуц.

ПОЛИТИЧКИ ПРЕГЛЕД.

У Француској и у скупштини и изван ње траје једнако узбуђеност због продужења власти Тјерове и преустројства војске. Крајња десница скупштинска неће да зна за изравнање с Тјером. При свем том изглед је да ће се ствар својим путем свршити, јер је знатна већина за Тјера.

Између Њемачке и Француске наступили су пријатељски одношаји. То изводе из тога, што је берлинска влада позвала свога до садањег заступника, који је, као војник, имао поглавито на то пазити, да ли су војничка спремања француска опасна Њемачкој; па је на његово место послала грофа Арнима, човјека од дипломатске струке.

Поговара се о савезу између Инглешке и Француске. Кажу да инглешка влада само још чека да боље сазна, шта је све закључено у Гапштајну између Бисмарка и Бајста, па да ће онда одмах исти савез утврдити. Но то ће бити тако исто без основа, као и многе друге комбинације.

Истим поводом много се говорило о савезу Аустрије и Њемачке против Русије. „Ст. Петербург“ говориће о томе, веле, да такав савез нема никакве основе. Руска влада води уздржљиву и јако обазриву политику у јевропским питањима према обема западним силама. Због такве политике Русија не само да није сметада, него је још потпомагала уједињење Њемачке. Њемачка дакле нема повода да устаје против Русије, а Аустро-Угарска још мање. Истакла Русија није тајила своју наклоност према Словенима у тој држави и отворено је захтјевала да се престане с угњетавањем, али увијек чинило, који не врјеђа достојанство Аустрије. Аустрија, тако свршава исти лист, вадила је већ у шлевишходштајнском питању кестење из ватре за Пруску, па јој Пруска није оставила ни љуску. Надају се је, да се оном штетом Аустрија опаметила и да ће Бајст, и ако му непризнајемо велики дар, ипак толико паметан бити, да се непревари.

Из Италије ниваквијех особитијех новости. За папу кажу „Итал. Нов.“ да се он још нада да ће повратити, што је изгубио. Јежовљашко

друштво ријешило се, да онога дана остави Рим, када се италијанска скупштина премјести у престоницу. Ово је сва добра, која су томе реду припадала већ уступило банку кнезу Торговији, како их италијанска влада неби могла одузети. Торговија ће с тим добрим управљати догад буде Рим у рукама италијанске владе. Ради се јако на томе, да и папа заједно с јежовљанима остави Рим. Но папа неће, јер се нада да ће се скорим повратити на свој свијетски пријесто. Кад јежовљани оду остаће једна комисија с начелником истога друштва, која ће управљати са св. столицом, но неће стојати у вароши, него ће се затворити с папом у Ватикану.

У Шпанији се појављују нови немири карлистички. При свем том краљ намјерава дати амнестију многијем политичкијем преступницима. По томе изгледа као да се влада не боји тих немира и „интернационале,“ која се у Шпанији живо показује.

У Мексикни претстоји нов избор председника републике. При гласању добио је Дијан 1982 гласа а Јуарец 1963. Пошто ни један нема апсолутну већину то ће сада скупштина ријешити ко ће бити председник.

Између сјев. Америке и Русије постоји већ одавно тврдо пријатељство, но у пошљедње вријеме било је попустило и скоро је хтјело доћи до раскида дипломатских одношаја и то све због њеке разлике између рускога посланика и америкашкога државног секретара. Русија је свога посланика уклонила из Вашингтона, и тако је повраћена стара сагласност.

БИЉЕШКЕ.

(Руси су у средњој Азији) опет побједили и врло важну тачку заузели, а то је град Кулда с територијом. Дне 18. Маја заузео руски генерал Калнаковски велику тврђу Мазан с неизмјерно много ратне спреме и завре. Након се султан мораде 3. Јулија ове године предати на милост и немилост Русом. Генерал Калнаковски унаје у главни град Кулду, узме 21 топ и осталу разну спрему, посади руску заставу на зидине града и остави тамо руску посаду, да се Азијати неусуде више нападати руске трговце и поданике, што је и проузрочило рат и црну Азијатах. Тако се Русија мало по мало приближује Индији — (енглеској), као и Цариграду, јер и овај пут преко средње Азије води — у Цариград.

(Војена снага у Јевропи) по најновијем попису ово је: Аустрија има 733.027 људи, 58.125 коња, 1600 топова и 196 митраљеза; Њемачка 824.990 људи, 96.724 коња и 2022 топа; Русија 862.000 људи, 181.000 коња и 2084 топа; Италија 415.200 људи, 12.868 коња и 720 топова; Француска 456.740 људи, 46.995 коња и 984 топа; Турска 253.289 људи, 34.835 коња и 732 топа; Инглешка 476.779 људи и 336 топова; Белгија 145.000 људи, 7000 коња и 152 топа; Низоземска 35.384 момака, 5200 коња и 108 топова; Швајцарска 160.000 људи, 2700 коња и 178 топова; Подунавске кнежевине 106.000 људи, 35.675 коња и 96 топова; Србија 107.000 људи, 4000 коња и 194 топа; Грчка 125.000 људи, 1000 коња, 48 топа; Норвешка 22.060 људи, 1200 коња и 72 топа; Шведска 39.544 момка, 7300 коња, 150 топова; Данска 31.916 људи, 2120 коња и 96 топова; Шпанија 144.983 момка, 30.252 коња и 456 топова; Португалија 64.390 људи, 6320 коња и 96 топова. Цијела ратна сила у Јевропи износи 5.164.300 људи, 512.394 коња, 10.224 топа и 800 митраљеза.

(Колико људи живи на свијету) На свијету живи до 1350 милиона људи, говоре 3064 различита језика, а изновједају 1100 вјерозакона. Средњу добу живота рачунају на 33 и по године; четвртина људих поумре прије 7. године, половина прије 47. године. Од 100 људих доживи их попријеко рачунајућ 6 до 60 и преко година, од 600 људи доживи један 80, од 1000 људих један 90 година. Сваке године умре 40 милиона, дакле на дан 110.000 људи, на мјесто ових 40 мил. људи народи их се на годину 51 и по милиона. Ако завладају ратом, кужне болести или друге какове неводе, онда поумре дакако више људих. На годину се ожени до 11,250,000 људих.